

Birinci Dünya Savaşı'nda Makedonya Müslümanları (1916)

Dimitir Gacanov, Çev. Hüseyin Mevsim

İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2022, 120 sayfa, ISBN: 978-625-7477-93-2.

Furkan YURDAGÜL*

Kitabın orijinal adı *Myusyulmanskoto naselenie v novoosvobodenite zeni*'dir. Birinci Dünya Harbi'nin bütün yıkıcılığı ile devam ettiği zaman zarfında 1916'da Bulgar Genelkurmaylığı, ülkenin seçkin bilim insanları ve akademisyenlerinden oluşan grubu kendi stratejilerini gözeterek araştırmalar yapılması için Makedonya'ya göndermişti. Makedonya'da ağızlar ve etnografya şubesinde saha çalışmasıyla görevlendirilen bilim insanları ve akademisyenler arasına Sofya Üniversitesinde Türkçe hocası olduğu bilinen yazar, Bulgar Türkolog Dimitir Gacanov da dâhil edilmişti.

Yazar Dimitir Gacanov'un hayatı ve faaliyetleri ile ilgili bilgiler az ve oldukça kısıtlıdır. Yunanistan'ın Trakya bölgesindeki Gümülcine'de dünyaya gelen Bulgar Türkolog, burada ilköğretimini Rum okullarında tamamlamış, sonrasında Edirne Türk Lisesinden mezun olmuştur. Yükseköğretimini ise Sofya Üniversitesi Slav Filolojisi Bölümünde tamamlamış ve 1899 yılında mezun olmuştur. Muallim olarak atandığı Sliven (İslimye) Kız Lisesinde iki yıl Bulgarca ve Fransızca dersleri vermiştir (1901-1902). Muallimliği bıraktığı ertesi yıl ise Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığına Türkçe ve Yunanca tercüman (1. derece dragoman) tayin edilmiştir. Bu sırada Sofya'daki Milli Kütüphane'de bulunan önemli Osmanlıca kaynak eser ve evrakları tercüme etmiştir; Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinin Bulgar topraklarını kapsayan kısımlarını Bulgar Bilimler Akademisinin yayın organı olan dergide yayımlamıştır. 1909'un başında üniversitede önce ders karşılığı ücretli, ertesi yıldan itibaren de kadrolu olmak üzere Türkçe hocalığına başladığı biliniyor. Bulgar Türkolog, üniversite ile paralel olarak, 1912'de kurulan

* Lisans Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Bölümü, Ankara, yurdagul.furkan@hbv.edu.tr

Askerî Akademi’de de talebelere ve personele Türkçe dersleri vermiştir.

Kitabın çevirmeni Hüseyin Mevsim ise lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimini Bulgar Dili ve Edebiyatı alanında sırası ile; Filibe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlamıştır. Hâlen Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim üyeliği yapan Prof. Dr. Hüseyin Mevsim’in edebiyat tarihini, belgesel edebiyatını (hatırat, seyahatname, günlük, mektuplar vb.) ve Bulgar-Türk kültür ve sanat ilişkilerini konu edinen Türkçe ve Bulgarca altmışın üzerinde telif ve çeviri eseri bulunmaktadır.

Yazar Dimitır Gacanov’un hazırladığı ve Bulgar Genelkurmaylığına sunacağı raporlar bütünüün konuları; araştırma yapmak için geçmiş olduğu köylerin demografik yapıları, Makedonya Türklerinin yaşam tarzları, bölgede yıllardır var olan tarikat grupları ve Makedonya’daki Türk ağızları olmuştur. Bu konular dışında raporlarında olan “toprak meselesi ve bazı siyasi mülahazalar” (s. 89) adlı konuya da değinmiştir lakin çalıştığı disiplin üzerine bir konu olmadığı için bu konuyu diğer konular gibi ayrıntılı bir şekilde işlememiştir. Dimitır Gacanov, iki ay boyunca büyük bir disiplin ve özveriyle Makedonya topraklarını enine boyuna dolaşmış ve yaptığı araştırmaların çoğunluğu, dönemin demografik yapısını gösteren rapor ve bilgilerin tam aksine çıkmıştır. Bu, şu demek oluyor ki; Dimitır Gacanov’un raporları, bu dönem üzerine çalıştığı disiplin ve Makedonya’nın demografik yapısı için büyük oranda katkı ve doğru, güncel bir veri sağlamıştır. Yazar Gacanov, raporlarında demografik yapıyı açıklarken “Müslüman Nüfusun Sancaklara ve Nahiyelere Göre Dağılımı” (s. 31-69) adlı bölümde detaylı bir şekilde tabloştürmüştür ve açıkça belirtmiştir. Bu da raporların daha anlaşılır ve takip edilebilir olmasını sağlamıştır.

Bulgaristan’da Türkolojinin temellerini atan ve yıllarca Sofya Üniversitesinde Türkçe dersleri veren yazar, sunduğu açık, detaylı, sade ve anlaşılır raporları görseller ile desteklemiş ve Bulgar Genelkurmaylığı tarafından verilen görevi tamamlamıştır. Hazırladığı rapor, dönemin araştırmacıları için önemli bir kaynak belgesi niteliğinde oldukça değer kazanmıştır. Böylelikle yazar, icra ettiği disiplin alanında önemli gelişmeler kaydetmiş, Makedonya ile Balkanlar bölgesinde vuku bulan olayların ve demografik süreçlerin daha iyi önemseniş, ehemmiyetinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Ele aldığımız kitap, o dönem savaş öncesi ve sonrası birtakım stratejik hamle ve atakların çeşitlenebileceğini, savaş sanatının zekâ işi olduğunu ve yoğun bir kavram olduğunu güzel, anlaşılır ve detaylı raporlar eşliğinde anlatmaktadır. Yazar, çalıştığı disiplin üzerine yoğunlaşıp, alanı olmayan konularda ise hatırı sayılır, geçerli, işe yarayabilecek bilgileri raporlarında sunup o konu içerisinde haddince ve fazla yoğunlaşmadan raporlarında ilerleme kaydetmiştir.

Sonuç olarak, kitap içerisinde Bulgarların Birinci Balkan Savaşı’ndan Birinci Dünya Harbi’ne kadar geçmiş olan süre zarfını ele aldığımızda, ne kadar hazır ve motive oldukları; arkeoloji, etnografya, sanat tarihi vb. alanlarda yaptıkları titiz, temiz, detaylı çalışmaları ile görülmektedir. Savaş önceleri ve sonralarında ülkenin önde gelen uzmanlarının Trakya ve Makedonya topraklarına gönderilmesi de Bulgarların bu savaş sürecindeki hazırlıklarının ehemmiyetini arttırmaktadır. Ehemmiyeti arttıran bir

diğer nokta ise Bulgarların Balkan Savaşlarından Birinci Dünya Harbi'ne kadar bu tür araştırmaları destekleyip, bu stratejik önem taşıyan uygulamaları/çalışmaları sürdürmesidir. Bilim insanlarının ve akademisyenlerin bu ortak amaca hizmet eden çalışmaları, emekleri kuşkusuz Bulgarlara aklımıza getirebileceğimiz birçok alanda avantaj sağlamıştır. Bu avantajlar ve çalışmalar bütününden, kitabın okur için olan önemli katkısını ve okuyacak okurlar için değer taşıyan noktayı şu yönde yorumlamaktayız. Günümüzde yaşanmakta olan ve belirsizlik içerisinde yüzen Rusya-Ukrayna Savaşı'nı da göz önünde bulundurarak, kendi lehimize olan disiplinler arası çalışmaları liyakat ile ve büyük bir titizlik içerisinde sürdürmeliyiz. *Çalışma* ve *disiplin* kavramlarının ehemmiyetini, hayati değerini kavramak için -başta bu konuların ilgilileri olmak üzere- bu eserin okunması, irdelenmesi gerektiği kanaatindeyim zira çalışmak ve çalışmak ile elde ettiğimiz bilgiler -tıpkı bu kitaptaki raporların ehemmiyeti gibi- en değerli, hayati önemdeki rezervlerimizdir.